

Søyle og pøyle – utviklingen av -øyl- i norsk

Sverre Stausland Johnsen & Luca Lukas

November 15, 2021

Innledning

Sekvensen *øyl* forekommer hovedsakelig i disse orda:

- ▶ *Søyle* 'mudder, skittent vann, fuktig jord'
- ▶ *Pøyle* 'vasspytt, søylepytt, vassmyr, kulp'
- ▶ *Bøyla* 'belje, brøle' eller 'skjære grimaser, skule'

Formene *sø̊́te*, *pø̊́t* og *bø̊́te* er utbredt i østnorske dialekter.

- ▶ *sø̊́te* - *rø̊́k*
- ▶ *sø̊́te* - *rø̊́yk*

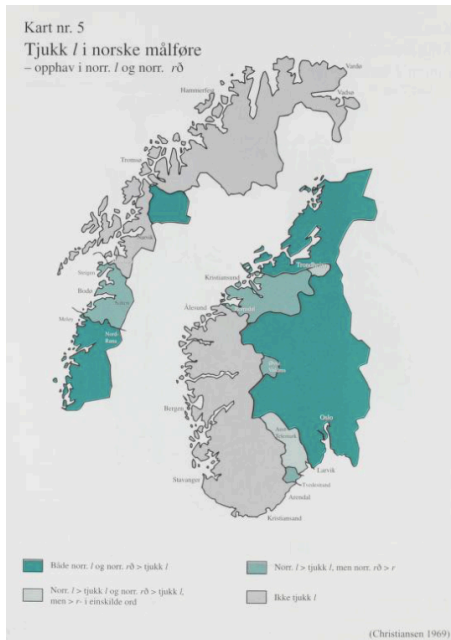
Tidligere bemerkninger

- ▶ Larsen 1907: «Søle har almindelig enkelt vokal på Østlandet, da Østlandet synes at ha overgang til enkelt vokal foran *r* og *h*» (s. 63)
- ▶ Hoff 1946: foreslår at *øy* «kanskje forenkles lydrett» til *ø̃* i Indre Østfold. (s. 161)
- ▶ Kolsrud 1932: *øy* finnes ikke før *ʃ* i Romeriksmålet. (s. 37)
- ▶ Skjekkeland 1997: Tjukk I står sjeldent etter *øy* (s. 91)

...men ingen systematiske undersøkelser av den lydrette utviklinga til *øyl* har blitt gjort.

Tjukk l

- ▶ Typisk for østnorske dialekter.
- ▶ Gno. *l* > *ʃ* etter alle lange vokaler, unntak: /iː, ei/.
- ▶ forekommer sjeldent etter /eː, yː, øy/.

Søyle

- ▶ **søyle**

Agder, Vest- Telemark, Jæren, Ryfylke, Voss, Indre Sogn, Sunnfjord, Nordfjord og Sunnmøre. Også i Troms og Aust-Finnmark.

- ▶ **sø̊le**

Aust-Telemark, Vestfold, Østfold, Romerike, Ringerike, Numedal, Hallingdal, Hedmark, Valdres, Østerdalen, Nordmøre, Sør-Trøndelag, Fosen og Helgeland.

- ▶ **søẙle**

Vestfold og Øst- og Nedre Telemark.

- ▶ **søgg̊le**

Gjerstad og Vegårshei (Agder).

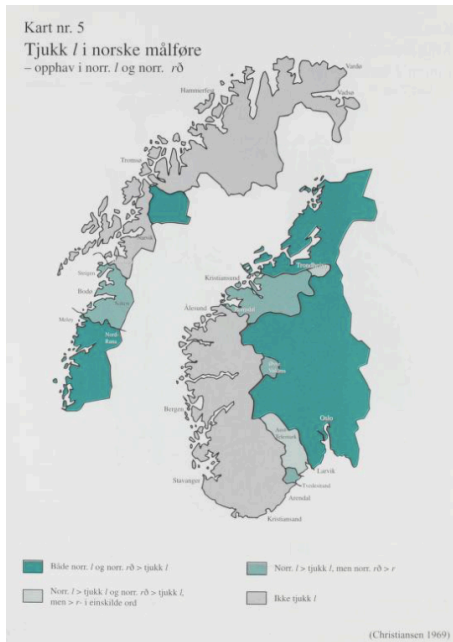
Pøyle

- ▶ **pøyl**
Indre Sogn, Lofoten, Setesdal, Vest-Telemark.
- ▶ **pøyle**
Agder, Dalane, Ryfylke, Hardanger, Sunnhordland, Nordhordland, (Indre) Sogn, Sunnfjord, Sunnmøre, Lofoten, Vesterålen
- ▶ **pøļ**
Østfold, Hadeland, Grenland, Valdres, Nordmøre, Sør-Trøndelag, Fosen, Innherad, Lierne, Helgeland

Bøyla

- ▶ **bøyla**
Vest- og Øst-Telemark og Setesdal.
- ▶ **bøyte**
Øst-Telemark.
- ▶ **bøte**
Hedrum, Vestfold, og i Østfold

Vi ser en klar sammenheng mellom tjukk l og monoftongering av øy.

Analyse

- ▶ $\emptyset y l \rightarrow \emptyset y \dot{t}$
- ▶ $\emptyset y \dot{t} \rightarrow \emptyset \emptyset \dot{t} \rightarrow \bar{\emptyset} \dot{t}$

Oppsummering

- ▶ Dialekter som har utviklet tjukk l har fått dette også etter øy. De fleste dialektene har siden hatt en forenkling av øy.
- ▶ Dialekter uten tjukk l har behold den opphavlige diftongen.

Skjekkeland 1997: Tjukk l står sjeldent etter /eɪ, yɪ, øy/